

POLITIČNO DELOVANJE JOSIPA JURČIČA, KO »POLITIKA VEŽE RAZUM IN ROKE«¹

V prispevku bom osvetlila politično delovanje Josipa Jurčiča, zlasti v sedemdesetih letih 19. stoletja, v desetletju, ki ga je zaznamoval razdor na mladoslovence in staroslovence ter izreden pritisk nemške liberalne vlade z Dunaja na slovenski tabor. V tem zelo težkem obdobju je postal prav Josip Jurčič ena izmed osrednjih osebnosti slovenskega političnega življenja v Ljubljani, zaradi številnih pomembnih političnih funkcij je nosil veliko odgovornost za prihodnost slovenskega tabora. Kot ena izmed osrednjih osebnosti mladoslovenskega gibanja se je ukvarjal tudi z idejo slovanske vzajemnosti in predvsem jugoslovanstvom. Vse to je vodilo k temu, da naj bi politika postala njegova osrednja preokupacija, medtem ko naj bi se leposlovno ustvarjanje umaknilo na obrobje, kar je sodilo k podobi požrtvovalnega narodnega delavca.

Ključne besede: jugoslovanstvo, 19. stoletje, Nemci, nacionalna gibanja, slovanska vzajemnost

Mnogi slovenski literati so v 19. stoletju poleg literarnega ustvarjanja imeli še drugo pomembno preokupacijo, večina se jih je ukvarjala tudi s politiko, ta jim je vzela mnogo ur in tako še dodatno okrnila njihov čas in voljo za leposlovno delo. Med te »ujetnike« razmer zagotovo lahko štejemo tudi Josipa Jurčiča. Številni njegovi kolegi so ugotavljali, da politika ubija v njem »pisateljski dar«, oziroma uporabili Goethejevo primerjavo s podobnim mučenikom, tudi na primeru Jurčiča naj bi »politik snedel pesnika« (Kolarič 1934: 203). Številni leposlovni načrti naj bi tako ostali neuresničeni, saj naj bi »zaradi 'politiškega' jarma Jurčičevega umrli« (Koder 1911: 293). Jurčič se je politično udejeval zlasti v sedemdesetih letih

---

¹ Citat je Jurčičev, zapisan v Koder (1911: 292).

Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0235 Slovenska zgodovina, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

19. stoletja, v desetletju torej, ki sta ga zaznamovala razdor na mladoslovence in staroslovence ter izreden pritisk nemške liberalne vlade iz Dunaja na slovenski tabor. Ta je v tem desetletju doživiljal precejšnje udarce na področju volilnega uspeha. Stopnjeval pa se je tudi vladni pritisk na uradništvo, da podpre nemško stranko v deželi. V tem zelo težkem obdobju je ena izmed osrednjih osebnosti slovenskega političnega življenja v Ljubljani postal prav Josip Jurčič, ki je zaradi številnih političnih funkcij nosil veliko odgovornost za prihodnost slovenskega tabora.

V članku bom osvetlila politično delovanje Josipa Jurčiča, razmere, ki so pripomogle, da naj bi se pisatelj umaknil politiku, in ideje, v katere je Jurčič verjel ter so zaznamovale predvsem mladoslovenski tabor, to je zamisli slovanske vzajemnosti in jugoslovanstva. Josip Jurčič je imel kot urednik *Slovenskega naroda* v sedemdesetih letih 19. stoletja stike s številnimi mladoslovinci in kasnejšimi liberalnimi politikmi, ki so ga z velikimi simpatijami omenjali tudi v svojih spominih ter njegovo delovanje in zanos natančno opisali. Skozi njihove zapise si njegovo politično prizadevnost in notranje dileme lažje predstavljamo.

1 Kdaj in kje se začena Jurčičevo politično delovanje?

Tako kot pri večini kasnejših politikov je sledi Jurčičevega političnega delovanja potrebno iskati v času njegovega študija na Dunaju. Ko se je Fran Šuklje konec šestdesetih let 19. stoletja vpisal na univerzo, je med slovenskimi študenti tam že našel tudi Josipa Jurčiča, ki se je poleg slovstva, tedaj je namreč izdajal skupaj s Stritarjem in Levstikom časopis *Mladika*, začel zanimati tudi za politiko. Skupaj s Šukljatom je bil član akademskega društva Slovenija (ust. 1869), ki je neprekinjeno delovalo do propada Avstro-Ogrske monarhije, bil pa je tudi del drugih slovenskih študentskih društev in omizij (Šuklje 2010: 118). Načelna usmeritev društva Slovenija je bila liberalna in svobodomiselnna, namen društva pa je bila skrb za napredek ter omiko v svobodomiselnem in narodno politično-znanstvenem pogledu. Društvo se je na svojih shodih zavzelo za program Zedinjene Slovenije, poudarjalo je povezanost med slovenskimi študenti ter zahtevalo ustanovitev slovenske univerze, delovalo je pod geslom »Vse za svobodo in narodnost« (Cindrič 2009: 312). Šuklje se spominja, kako je duševno prvenstvo med vsemi študentskimi člani šlo ravno Jurčiču. »Na prvi pogled slabotno, skromno, tiho bitje, le visoko, nenavadno izkleasano čelo je razodevalo, koliko duševne potence tiči v njegovi osebi« (Šuklje 2010: 118). Jurčič je na Dunaju postal osrednji predstavnik t. i. druge generacije slovenskih študentov mladoslovencev (Smolej 2015: 46) in eden glavnih organizatorjev društva Slovenija (Priatelj 1961: 17), med katerimi je tudi sam ostro zavračal konzervativno katoliške poglede (Smolej 2015: 46; Jurčič 1984: 246).

Mladoslovensko gibanje so v dobi njegovega prvega razmaha ob prelomu šestdesetih let 19. stoletja sicer vodili nekateri starejši slovenski kulturni delavci in politiki (Fran Levstik, Valentin Zarnik, Josip Vošnjak, Janko Sernek itd.), vendarle pa so mu dali največji tempo prav takratni dijaki ter študentje (Priatelj 1961: 5). Ti so

začeli razvijati mladoslovensko ideologijo zlasti na literarnem področju, medtem ko so svoje politične nazore sprva še omejevali na zasebno dopisovanje (Prijetelj 1961: 19). Iz zasebnih pism sicer veje odločno nasprotovanje »farjem« in konzervativcem (Jurčič 1984: 236, 246). Toda politična profiliranost je vendarle prišla na plano ob prvem slovenskem vsedijaškem akademskem shodu v Ljubljani sredi poletnih počitnic 1868. Tu je bil eden izmed glavnih govornikov Jurčič, ki je v svojem govoru poudaril slovensko solidarnost in nujnost, da se ustanovi novo mladinsko društvo (Jurčič 1982: 302). Ostale zahteve so bile povezane z Zedinjeno Slovenijo in uvedbo večje enakopravnosti slovenskega jezika z nemščino, med njimi pa se je znašel tudi apel po ustanovitvi slovenske univerze. Strokovne zahteve šolajoče mladine so bile povezane tudi z zavzemanjem za dopolnitev učiteljišča v Zagrebu, ki bi tako postal center izobraževanja za vse učitelje s področja južnih slovanskih dežel (Jurčič 1982: 299). Jurčičeva t. i. druga generacija mladoslovenskih študentov, iz katere nista izšla samo Fran Šuklje in Josip Jurčič, pač pa tudi Maks Pleteršnik, Fran Levec, Janko Kersnik ter Fran Celestin, je zagotovo prinesla v slovensko politično življenje celo vrsto novosti, poleg večje radikalnosti v narodnih idealih je čutili tudi vpliv mladonemških idej in gibanja Ujedinjene Omladine Srbske (Prijetelj 1961: 108), hkrati pa so na nek način postali avantgarda slovenske liberalne stranke. S seboj so prinašali naklonjenost Rusiji, ženski emancipaciji, jugoslovanskemu povezovanju in odločnejšo slovensko politiko.

Toda Jurčičeva študentska leta so bila obremenjena s finančnimi skrbmi, tako je Jurčiču na Dunaju zmanjkalo denarja, saj je nekaj zaslužil le s pisanjem za Mohorjevo družbo in glasilo *Slovenski glasnik* (Vošnjak 1982: 232). Ker so bili, kot je ugotavljal Šuklje, »slovenski literati sramotno plačani!«, je moral zapustiti Dunaj ter je postal novinar *Slovenskega naroda*, zaradi prezgodnje smrti glavnega urednika pa je tudi prevzel uredništvo časopisa. Šuklje ga je v tej službi videl kot »Pegasusa v jarmu«, ki naj bi, namesto »da bi razvijal svojo bogato pesniško naravo in spravljal na dan nove pisateljske zaklade, raje [moral] pisati uvodne članke, se prekljal z nemškutarji, grizel z zastarelim Bleiweisom in surovo robotim Alešovcem« (Šuklje 2010: 120). Vendarle pa mu je tudi v tem obdobju uspelo napisati nekaj leposlovnih del, ki naj bi jih pisal popoldne, ko je zaključil z uredniškim delom, vsak dan med tretjo in peto uro (Vošnjak 1982: 234).

2 Razmere na Kranjskem v sedemdesetih letih

Josip Jurčič se je zaradi novinarskega dela pri *Slovenskem narodu* najprej preselil v Maribor, nato je šel za urednika *Südslavische Zeitung* v Sisak, po prezgodnji smrti glavnega urednika Antona Tomšiča pa se je vrnil v Maribor in tam prevzel njegove dolžnosti. Uredništvo *Slovenskega naroda* se je leta 1872 preselilo, tudi zaradi močne Jurčičeve želje, v Ljubljano (Vošnjak 1889: 150). V Ljubljani so se tedaj že močno razvneli spori med staroslovenci in mladoslovenci, osrednja vprašanja so bila reforma šolske zakonodaje, vpliv cerkve v šoli ter vloga cerkve v javnem življenju (Melik 2002: 483). Te teme so sprva zaposlovale avstrijske politike, nato

pa posledično tudi slovenske. Hkrati pa je bil spor med staroslovenci in mladoslovenci tudi generacijske narave (Melik 2002: 445). Starejši staroslovanski prvaki Janez Bleiweis, Lovro Toman in Etbin Henrik Costa so bili namreč zmernejši v svojih zahtevah po uveljavljanju slovenščine in strpnější do nemščine. Spor je bil še bolj problematičen zaradi razmer, ki so tedaj vladale v monarhiji. Na Dunaju je namreč oblast prevzela Auersperg-Lassarjeva vlada, ki je krojila državno politiko v centralističnem in nemško-liberalnem duhu. Deželni predsednik Kranjske je v tem obdobju postal Boguslav Widmann, ki svojim uradnikom v prostem času ni dovoljeval stikov z radikalnimi Slovenci, za kar je bil označen Šuklje, pa tudi Jurčič. V tem obdobju so se tudi vrstile tedenske zaplembe *Slovenskega naroda* (Jurčič 1982: 480). Simbol tega obdobja je na Kranjskem postal deželni poslanec nemške stranke in litijski okrajni glavar Julij vitez Fraenzl pl. Vesteneck, ki je bil Slovincem izrazito nenaklonjen ter na katerega pristransko uradniško delovanje so se Slovenci večkrat pritožili (Globočnik 2018). Vesteneck naj bi tako ovajal vsakega moškega v surki (narodnem suknjiču, ki se je namesto z gumbnicami zapenjal z vrvicami in je bil simbol navdušenja nad slovensko nacionalno idejo), ki je obiskoval čitalnico (Koder 1911: 293).

Mladoslovensko glasilo *Slovenski narod*, ki so ga spodbudili štajerski politiki, je takrat stalo na programskih točkah, ki jih je zastavil Fran Levstik, program je zahteval večjo radikalnost pri vodenju slovenske politike, solidarnost z »junaškimi brati Južno Slovani«, uveljavitev slovenskega jezika v šolah in javni upravi ter politično svobodo, torej več demokracije (Vatovec 1968: 145). *Slovenski narod* je obsojal dualizem in zahteval zmerno ter kompromisno politiko pri obravnavi vloge cerkve v javnem življenju. Časopis je bil torej precej nasproten uradni politiki in to v okoliščinah, ki so bile zaradi nasprotij med mladoslovenci ter staroslovenci za slovenski tabor še težje. Ob deželnih volitvah leta 1870 sta obe slovenski struji na Štajerskem v posameznih okrajih že oblikovali dve različni listi z lastnimi kandidati. Leta 1873 sta se oba tabora dokončno razšla ob pripravi na državnozbornske volitve. Razdvojenost se je slovenskemu taboru maščevala v obliki volilnega poraza. Namesto 12 je bilo izvoljenih 8 slovenskih kandidatov, slabši volilni uspehi so sovpadali s še hujšimi pritiski nemškega centralizma, ki je cenzuriral časopisje in premeščal slovenske uradnike. Nemci so nato zmagali tudi v trgovsko-obrtni zbornici in celo v ljubljanskem mestnem svetu (Melik 2002: 476; Šuklje 2010: 118). Narodni razdor se je zato proti koncu 1874 blažil in bil nato v letih 1875 ter 1876 že izkoreninjen (Melik 2002: 483). Kot ugotavlja Šuklje (2010: 118), je tako bila v začetku sedemdesetih let 19. stoletja »v stolici slovenskega naroda /Ljubljana/ slovenska ideja bliža svojemu poginu«, toda že ob praznovanju Bleiweisove sedemdesetletnice leta 1878 je tudi zaradi svojega političnega delovanja Jurčič mogel pokazati Josipu Sernecu:

/m/ene je bolj zanimalo ogromno občinstvo, ki je ob tej priliki polnilo vse ulice in navdušeno pozdravljalo jubilaranta. Z radostjo sem pripomnil Jurčiču, kako me to narodno meščanstvo veseli. Iz štajerskih mestec nisem bil navajen slišati, da bi se po ulicah mestno oblečeni ljudje pogovarjali v naši materinščini. Ko je Jurčič to slišal, mi je dejal: Da, Ljubljana je slovensko mesto in to sem ti hotel pokazati! (Serbec 2003: 15.)

3 Narodna sloga in ideali

Josip Jurčič je postal urednik *Slovenskega naroda* ravno v času napredujoče politične diferenciacije na »stare« in »mlade«, ki se je postopoma spremenila v nasprotje med »liberalnim« ter »klerikalnim«. Dolgo časa se je trudil biti nevtralen, njegov je med drugim znan citat, ki pravi, »/d/a naš narod ne podnese verskega poleg narodnega boja, tega sem prepričan« (Jurčič 1984: 254), njegova strategija za ohranitev sloge je bila »/f/arji pa so tako zadovoljni, ako se jih v miru pusti in ako se pohvali kako konservativno društvo, kar je lahko in glede naših okolnosti potrebno!« (Jurčič 1984: 254). Ob tem se je Jurčič povsem zavedal, da v slovenski družbi »ne smeš imenovati in zagovarjati besed svoboda, liberalnost, odprava konkordata« (Priatelj 1958: 265). Še leta 1873 je tako zagovarjal narodno slogo, pri čemer pa je dodal, da pri tem ne misli tiste »puhle neopravičene in morilne sloge, katera terja, da bi se eni glavi, eni osebi ali eni klikli vse uklanjalo« (Priatelj 1958: 351). V poletju 1873 sta *Slovenski narod* in njegovo prvo pero Josip Jurčič v svojih stališčih postajala vse ostrejša in v časnikih se je med obema strujama sprožila ostra diskusija. Josip Jurčič je sarkastično nameril glavno ost proti samemu prvaku staroslovencev: »/č/emu in kaj je temu možu, ki je imel najlepše ime, med vsemi strankami Slovencev, treba je bilo, zdaj na stare dni s strastnim enostranstvom vso mladino, ves inteligenčen narastaj od sebe odbijati« (Priatelj 1958: 355).

Preden se je spor uspešno razpletel, je Jurčič staroslovencem očital, da so reakcionarni in da podpirajo fevdalne ter klerikalne namene (Priatelj 1958: 356). Mladoslovenci, združeni v *Narodnem društvu*, katerega tajnik je bil Jurčič, so ugotavljali:

/p/rotivniki naši ljudstvo hočejo odvracati od našega društva, trdeči, da je brezversko. To nij res. Naše narodno društvo nij in ne more biti brezversko, ker je politično in se v vero sploh nič ne meša, nego hoče skrbeti le za narodno in politično svobodo slovenskega naroda. Naše društvo ne stavlja vere na zadnje kakor tudi ne na prvo mesto, ker vere sploh v politiko ne meša, nego meni, da naj vsak Slovenec svojo vero nosi v srcu. (Anonimni 1874a: 1.)

Jurčič je sicer dolgo zavračal idejo, da bi mladoslovenci postali posebna skupina oziroma politična stranka, bili naj bi bila zgolj posebno krilo ene, slovenske stranke (Priatelj 1958: 288). Toda leta 1874 se je kljub vsemu pridružil ustanovitvi posebnega mladoslovenskega *Narodnega društva*, ki naj bi s posebno strastjo, kot so menile *Novice*, »trosilo liberalizem po Kranjskem« (Priatelj 1958: 559). Društvo je organiziralo in priporočalo mladoslovenske kandidate za volitve (Anonimni 1874b: 1). V volilne boje in nastavljanje kandidatov se je vmešal tudi sam Jurčič, ki je tako na primer priporočal Josipa Vošnjaka (1984: 282). Čeprav se je Jurčič kot urednik dolgo časa upiral razdoru v slovenskem taboru in so mu zato radikalnejši mladoslovenci očitali, da »paktira z domačimi konservativci« ter si preveč prizadeva za slogo, pa je povsem jasno pripadal mladoslovenskem taboru in zato s strani konzervativcev ni ušel očitkom, da je »oduren« (Jurčič 1982: 479).

Toda vsi očitki o reakcionarnosti, klerikalnosti in fevdalnosti so bili že čez nekoliko let oproščeni. Bojna sekira je bila s pomiritvijo med starimi in mladimi zakopana, hrup ter žal besede v časnikih so bili pozabljeni. Josip Jurčič pa je živahno agitiral v *Slovenskem narodu* za primerno obhajanje sedemdesetega rojstnega dne Janeza Bleiweisa, v namen praznovanja je spisal celo posebno veseloigro *Berite Novice* (Bezenšek 1879: 56). Hkrati pa je Jurčičevo kandidaturo za mestnega svetnika podprl tudi *Slovenec* (Vošnjak 1982: 234). Josip Jurčič je tako v sedemdesetih letih 19. stoletja postal svetnik v Ljubljanskem mestnem svetu² in v drugi polovici sedemdesetih let 19. stoletja ena izmed osrednjih osebnosti slovenskega narodnega gibanja v mestu Ljubljana. Bil je član zelo vplivnega neformalnega omizja Ljubljanskega kluba, kjer so se shajali ljubljanski veljaki enkrat tedensko v restavraciji pri Slonu. Med 35 in 40 oseb je tako poslušalo redna znanstvena predavanja, sodelovalo z ljubljansko čitalnico in poseglo tudi v volilne boje (Šuklje 2010: 128). Josip Jurčič je sodeloval tudi v drugih ljubljanskih društvih, kot mestni svetnik pa se je ukvarjal z vprašanjem numeracije hiš v Ljubljani, stroški realke in zidanjem učiteljsča.

4 Slovanska vzajemnost

Rusofilске tendence so se začele krepiti pri Slovencih proti koncu petdesetih in na začetku šestdesetih let 19. stoletja. Gojili so jih tako liberalno razpoložena Davorin Trstenjak in Božidar Raič kot zmerno konservativni Bleiweis. Zlasti po letu 1867 se je slovansko razpoloženje pri Slovencih še okrepilo, v avstrijskem cesarstvu je bil namreč uveden dualizem, ki je spravil slovanske narode v podrejen položaj nasproti Nemcem in Madžarom. Poleg tega se je po porazu Avstrije v vojni s Prusijo leta 1866 začela slovenskim politikom zdeti možnost priključitve Avstrije Prusiji vedno bolj realna. To naj bi pripeljalo do zelo hitre asimilacije Slovencev. Slovenski narodni delavci, predvsem liberalci mlade generacije (mladoslovenci), so bili prepričani, da bi v takih okoliščinah lahko Slovence, kot tudi druge Slované, pred narodnim uničenjem rešila samo močna slovanska država – Rusija. Da bi ohranili svoje slovansko bistvo, so bili pripravljene celo na rusifikacijo (Čurkina 1979). V *Slovenskem narodu* je tako tedaj odmevalo priljubljeno geslo: »Bolje Rus kakor Prus« (Čurkina 1979: 453; Renko 2017: 64). Vrh naj bi slovansko zanimanje za Rusijo doseglo prav v sedemdesetih letih, ko so imele povezave kulturni, lingvistični in znanstveni prizvok, prek mladoslovencev pa tudi političnega (Renko 2017: 64). Navdušenje za slovansko vzajemnost in nad Rusijo je Jurčič sicer redkeje izrazil kot svojo navdušenost za južnoslovansko idejo, zagotovo pa je tudi sam konec šestdesetih let sodil med učečo se mladino, ki ji ta ideja ni bila tuja. Jurčič je Slované videl kot najmnogičnejšo skupino »katere je največ sveta« (Jurčič 1984: 115) in potencialno grožnjo Nemcem. Tako naj bi se jih Nemci ravno zaradi njihove množičnosti bali, to dejstvo pa naj bi koristilo prav Slovincem, hkrati pa naj bi bila slovanska tudi prihodnost (Jurčič 1984: 149). Jurčič sicer v nekaterih izmed svojih člankov piše:

² Kandidiral je na listi meščansko-narodnega volilnega odbora leta 1876 in 1879 (Anonimni 1876a: 1), izvoljen v III. volilnem razredu 15. 4. 1879 (SI ZAL LJU 505).

/i/n mi zavedni Slovenci, na pr. brez okolišev svojim nasprotnikom, ki tako naravnost izrekajo, da so sovražniki *celote* Slovenstva in nas posameznih *delov* tega Slovenstva, izpovedujemo, da prevzemamo brzo, kakor le moremo, ali pisмени jezik srbski, ali ruski, ali kateri bodi slovanski, samo *nemškega* ne, le Nemci nečemo biti... (Jurčič 1984: 154).

Kljub temu pa je zavzemal tudi naslednje stališče:

/v/ kaki razmeri bo vseslovanski jezik k posameznim slovanskim narečjem? Jih bo izpodrinil? Mislim, da nikakor ne. ... Narečja in njih slovstva bodo ostala poleg vseslovanskega jezika in vseslovanske literature ... Ako vse to pomislimo, se nam Slovincem ni treba bati, da bi morali kdaj naš jezik in našo literaturo vreči pod klop. Le razvijajmo jezik in množimo literaturo na vso moč. (Priatelj 1961: 45–46.)

Kakšno stališče je Jurčič intimno zavzemal v kontekstu slovanske ideje oz. rusofilstva, precej jasno izrazi tudi anekdota, zapisana v spominih:

ob neki taki priliki sedela nas je večja družba in nekateri smo bili prav glasni, trdeč, da avstrijski Slovani od Rusije nimajo prav nobene koristi, češ da bi Rusija, če bi kaj hotela, lahko kaj storila za nas, da bi nas tukaj ne gnetli tako. Jurčič nas je poslušal, potem pa presekal ta pogovor s temile ob lahnem nasmehu na ustnicah izpregovorjenimi besedami: Kaj pa vi veste! Največja zasluga Rusije za avstrijsko slovanstvo je, da sploh eksistira! Spogledali smo se in obmolknili. Vsak pri sebi si je menda mislil, da ima Jurčič prav. (Hribar 1983: 83.)

Tak pogled na Rusijo je bil v večji ali manjši meri značilen za mnoge slovenske narodne delavce, ne glede na to, da jih je Rusija v določeni meri razočarala, saj je z avtoritarnim režimom izgubljala liberalni čar, upanje na njeno liberalizacijo pa je ugašalo (Čurkina 1979).

5 Južnoslovanska ideja

Josip Jurčič naj bi se sicer bolj kot za slovansko idejo opredeljeval za jugoslovanstvo, z dajanjem prednosti jugoslovanstvu pa se niso strinjali vsi. M. Renko piše o kritiki G. Blaža, ki je Jurčiču očital, da je njegova jugoslovanska politika nestvarna. V pismu, namenjenemu Jurčiču, se je tako spraševal, kako je mogoče združiti Hrvate in Srbe, »ogenj in vodo« (Renko 2017: 73). Vendarle pa je preteča germanizacija poleg rusofilstva v isti meri spodbujala tudi jugoslovanstvo. Ideja jugoslovanskega narodnokulturnega integralizma se je pojavila v šestdesetih in sedemdesetih letih kot izraz narodno osvobodilnih ter političnih emancipacijskih težnj nasproti habsburški oblasti, v njem je živela ideja svobodnega in enakopravnega nacionalnega življenja politično združenih jugoslovanskih narodov (Perovšek 1999: 12). Jurčič je jugoslovanstvo razumel na naslednji način: »/t/olažba in pomoč, četudi samo moralna pomoč, nam je bila, da imamo na jugu stanje utrjeno, da se naslanjamo na varno Hrvatsvo, po njem pa na drugo jugoslovanstvo, in tako potem iztoka na vseslovanstvo« (Jurčič 1982: 379).

M. Zajc (2018: 269) tako piše o skoraj aktivističnem zanesenjaštvu Jurčiča do jugoslovanskega vprašanja. Bolela ga je zgolj srbska in hrvaška ignoranca, ki se ni kaj preveč ozirala na slovenske želje. Kot pravi Jurčič: »/t/uzno in žalostno je za Slovenca, ki se je vselej za Jugoslovana štel, ki je vselej vsak napredek v Jugoslovanstvu z vročo simpatijo pozdravljal kot svoj napredek, /.../ tužno je zanj to čitati, zlasti ako čita med vrsticami in ako pomisli: tako ti govori tvoj jugoslovanski brat!« (Jurčič, 1982: 390). Kot pravi Zajc (2018), so bili v očeh Jurčiča in *Slovenskega naroda* Slovenci predstraža oziroma obrambni zid proti nemštvu, ki je prodiralo proti jugu. Zanimivo je tudi, da je Jurčič v kontekstu Jugoslovanstva in slovenskega domoljubja razmišljal tudi o jugoslovanski ženski. V osemdesetih letih so namreč številni vodilni akterji slovenskega nacionalnega gibanja začeli poudarjati nujen angažma žensk v slovenskem taboru.³ Ženske naj bi bile pri južnih Slovanih ravno prav udeležene v javnem življenju, ravno prav emancipirane. Pa ne zgolj ženske, vse je bilo tedaj boljše in lepše pri bratih Južno Slovanih. Vsi mladoslovinci so namreč črpali navdušenje iz istega izvira in iste ideje, idealizacije staroslovanske oziroma južnoslovanske dobe, ko naj bi nekoč v preteklosti živelo komunalno kmečko gospodarstvo, v katerem je vladala skupna lastnina. P. Vodopivec (2006: 203) tako ugotavlja, da so se zgledovali po staroslovanskem kmečkem kolektivizmu, ruskih kmečkih občinah in obrtnih skupnostih ter južnoslovanskih družinskih zadrugah. Tako pri Josipu Sernecu (Cvirn 2003: 111–112), Ferdu Kočvarju, Josipu Vošnjaku in Antonu Globočniku kot tudi pri Josipu Stritarju ter Franu Levstiku je bil kmet osrednji in ključni steber družbe (Vodopivec 2006a: 14; 2006b). Tudi Josip Jurčič je verjel v kmečki stan, bil mu je osrednji nosilec slovenske družbe, ključni sloj, iz katerega se je mobilizirala vsa slovenska elita, ali kot je pravil sam: »kmetstvo nam je dalo vse« (Jurčič 1984: 54). Nič čudnega torej, da se je po idealih obračal na jug in vzhod, kjer se modernizacija še ni zgodila, industrijskega proletariata še ni bilo, bil pa je močan kmečki stan. Šlo je za družbe, ki so bile nekoliko podobne slovenski, ne samo po jeziku, ampak tudi po socialni strukturi.

Kljub zgledovanju po slovanskem svetu pa je bil Jurčiču nepreklicno ljub materin jezik. V *Slovenskem narodu* je preganjal germanizme (Kmecl 1981: 290) in bil navkljub navdušenju za jugoslovanstvo zelo previden ob jezikovnem vprašanju. Tudi v kontekstu jugoslovanstva se je namreč tedaj pri nekaterih pojavila težnja, ki je napeljevala na en vsem južnim Slovanom razumljiv jezik, ki bi bil v »diplo-matični« uporabi. Jurčič je do njega zavzel odklonilno stališče, če bi ta ogrozil slovenski jezik. Menil je: »/h/otelo se je od nas, da svoj jezik zavržemo in pišemo takoj v hrvatsko srbski. ... Mlajši možje so dobro spoznali, da bi bil to nenaraven skok, ki bi se bridko maščeval ... da moramo narod s pomočjo njegove ožje lastitosti zoriti ... izkušnja je učila, da je to prava pot bila ...« (Jurčič 1982: 384). Ko je Jurčič tako pisal o južnoslovanski vzajemnosti, je imel pred očmi predvsem oblikovanje političnega zavezništva s Hrvati (Priatelj 1927: 96).

³ Poleg Jurčiča denimo ob svoji sedemdesetletnici to poudari tudi J. Bleiweis, ki pravi, da hiša ne stoji na zemlji, ampak na ženski, podobno naj bi bilo tudi s Slovenijo oziroma narodom (Bezenšek 1879: 54).

6 Zaključek

Politične razmere na začetku sedemdesetih let 19. stoletja so pretresle slovenski politični tabor, ki se je znašel v notranjih razprtijah in pod pritiskom dunajskih liberalcev. Osebe, vpete v slovensko politiko in publicistiko, so tako nenehno odgovarjale na notranja vprašanja slovenske politike ter iskale najboljše poti razvoja narodnega gibanja. V istem obdobju so jih zaposlovali tudi cenzura in nepravilnosti v smislu nemškega pritiska pri vodenju javne uprave, hkrati pa premeščanje preveč narodnostno navdušenih uradnikov. V središču političnega življenja se je znašel Josip Jurčič, ki kot poklicni novinar ni zgolj sledil dnevni politiki, pač pa jo do neke mere tudi soustvarjal. S svojimi političnimi komentarji v *Slovenskem narodu* je od slovenskih poslancev terjal govore v slovenščini, apele za slovenske pravice in tako posredno vplival na poslance, da so spreminjali svoje delovanje v deželnem zboru ter manifestirali večje slovenstvo (Jurčič 1984: 277). Hkrati pa je razmišljal tudi o slovenski vzajemnosti in še bolj o jugoslovanstvu ter v tem smislu pisal članke v *Slovenski narod* in se hkrati udeleževal sodnih procesov, ki so doleteli časopis (Anonimni 1876b: 3). Poleg tega je bil član in nosilec številnih funkcij, najdemo ga v Ljubljanskem klubu, ljubljanskem mestnem svetu, Društvu slovenskih pisateljev, Slovenski matici, Slovenskem dramatičnem društvu, Sokolu ter ljubljanski čitalnici. Leposlovsne ideje naj bi tako ostajale neuresničene: »'Že dolgo nosim to misel v glavi,' mi je trdil. 'Politika mi veže razum in roke. Celó pisati se odvadim, če se ne vrnem, vsaj mimogrede, na slovstveno polje'« (Koder 1911: 292). Vošnjak (1890: 266) je ugotavljal, da v sedemdesetih letih »Jurčiču niso bila družega, nego neprestano delo na političnem polju, borba brez počivanja, skrb za narodni obstanek, doba silnega pritiska in teptanja narodnih pravic.« Oziroma kot je v enem izmed pisem ugotavljal Jurčič sam: »/n/a literarno delo se tako težko in težko pripravim!! Človek je ves od politike in 'nudač' ubit, pa bo imel fantazijo in duševno lehkoto?« (Jurčič 1984: 287).

Ustvarjanje političnega prostora in agende je tako Jurčiča nedvomno zelo zaposlovalo, hkrati pa je sodilo k podobi trpečega umetnika, ki je zgolj zaradi materialnih teženj in eksistence prestopil k politiki oziroma k časnikarstvu (Dović 2006: 544). Njegove žrtve naj bi bile tako velike, da je mladim podobno pot odsvetoval: »'Pustite politiko!' mi je govoril Jurčič. 'Premladi ste. Ko boste imeli toliko izkušenj kakor jaz, me boste ubogali. Danes me obsojate'« (Koder 1911: 292). Narodnostni boj in v njegovem okviru politično ter tudi leposlovsno delovanje so tako vse do nastopa Taffeja prinašali zgolj ljubezen in spoštovanje rojakov, ne pa gmotnega uspeha. Imanentni del podobe narodnega delavca naj bi bila, tako kot piše Grdina (2013: 55), tudi dolžnost za žrtvovanje bodisi svojega literarnega talenta bodisi gmotne podlage za slovenski narod. Josip Jurčič je tako povsem ustrezal podobi trpečega intelektualca, ki se je odrekel svojemu najljubšemu poslu zgolj v korist naroda. »Videl sem, da ni vse zlato, kar se sveti, da je politika črna mačeha leposloven, da je kruh na političnem polju trd, da odtehta en zlat klas na leposlovnem polju celo setev politiške ljujke« (Koder 1911: 293). Kljub vsemu pa mu je tudi v obdobju od leta 1873 do njegove smrti uspelo napisati tudi nekatera leposlovsna dela (romane, veseloigre), nekateri kolegi pa so celo ugotavljali, da »se je Jurčič od 1. 1876. dalje

neizmerno oživil in našel je tisto zadovoljnost in tisti notranji mir, katerega potrebuje vsak človek, ki hoče kaj izbornega pisati« (Anonimni 1881: 3), slovenska stranka na Kranjskem se je namreč krepila, kar je zagotovo prinašalo zadovoljstvo tudi Jurčiču, za kar je tudi neumorno delal. Jurčič je bil, kot opisuje Šuklje (2010), idealist, globoko je verjel v slovenstvo in sebe razumel kot »narodnega borca«, v ta namen pa je bil pripravljen tudi marsikaj potrpeti ter žrtvovati.

Arhivski viri

SI ZAL LJU 505, Mesto Ljubljana, volitve.

Objavljeni viri

- Anonimni, 1874a: Prvi občni zbor »narodnega društva«. *Slovenski narod* 18. 8. 1874. 1.
- Anonimni, 1874b: Narodno društvo, *Slovenski narod* 30. 12. 1874. 1.
- Anonimni, 1876a: Meščanje! *Slovenec* 23. 3. 1876. 1.
- Anonimni, 1876b: Tiskovna pravda »Slov. Narod«, *Slovenski narod* 6. 4. 1876. 3.
- Anonimni, 1881: † Josip Jurčič, *Slovenski narod* 6. 5. 1881. 2–3.
- Bezenšek, Anton, 1879: *Svečanost o priliki sedemdesetletnice dr. Janeza Bleiweisa*. Zagreb.
- Hribar, Ivan, 1983: *Moji spomini. I. del*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Jurčič, Josip, 1982: *Zbrano delo. Deseta knjiga*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jurčič, Josip, 1984: *Zbrano delo. Enajsta knjiga*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Koder, Anton, 1911: Josip Jurčič. Ob tridesetletnici njegove smrti. *Slovan* 9/10. 291–295.
- Kolarič, Rudolf, 1934: Josip Jurčič. Predavanje za devetdesetletnico rojstva. *Življenje in svet* 15/9. 202–206.
- Sernec, Josip, 2003: *Spomini*. Celje: Osrednja knjižnica Celje.
- Šuklje, Fran, 2010: *Sodobniki, mali in veliki. III del spominov*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Vošnjak, Josip, 1982: *Spomini*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Vošnjak, Josip, 1889: Spomini o Josipu Jurčiči. II. *Ljubljanski zvon* 9/2. 145–150.
- Vošnjak, Josip, 1890: Spomini o Jožefu Jurčiči. III. *Ljubljanski zvon* 10/5. 266–273

Literatura

- Cindrič, Alojz, 2009: *Študentje s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- Cvirn, Janez, 2003: Josip Sernec, rodoljub z dežele. Sernec, Josip. *Spomini*. Celje: Osrednja knjižnica Celje. 92–161.

- Čurkina, Iskra V., 1979: Osnovne etape v razvoju rusko-slovenskih odnosov v drugi polovici 19. stoletja. *Zgodovinski časopis* 33/3. 451–462.
- Dović, Marjan, 2006: Literatura in mediji v Jurčičevem času. *Slavistična revija* 54/4. 543–557.
- Globočnik, Damir, 2018: Julij Fränzl vitez Vesteneck. *Zgodovinski časopis* 72/1–2. 146–193.
- Grdina, Igor, 2013: *Med kraljestvom in republiko duhov*. Ljubljana: ICK.
- Kmecl, Matjaž, 1981: Pozabljena in založena spominska pričevanja o Jurčiču. *Jezik in slovnostvo* 26/ 7–8. 289–291.
- Melik, Vasilij, 2002: *Slovenci 1848–1918*. Maribor: Litera.
- Perovšek, Jurij, 1999: Jugoslovanstvo in vprašanje narodov v južnoslovenski problematiki. *Prispevki za novejšo zgodovino* 39/ 2. 7–24
- Prijatelj, Ivan, 1958: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895. Tretja knjiga*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Prijatelj, Ivan, 1961: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895. Četrta knjiga*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Prijatelj, Ivan, 1927: *Slovensko, slovansko in južnoslovansko vprašanje pri Slovencih na prelomu 60-ih in 70-ih let*. Separat.
- Renko Grgić, Manca, 2017: *Vloga Rusije in pomen slovanske vzajemnosti na severnem Jadranu 1848–1914. Doktorska disertacija*. Koper: Manca Grgić Renko.
- Smolej, Tone, 2015: »Kaj večega poskusiti in postati«: slovenski pisatelji dunajski študentje (1850–1926). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Vatovec, Fran, 1968: Ob stoletnici »Slovenskega naroda«. *Kronika* 16/3. 145–149.
- Vodopivec, Peter, 2006a: *O gospodarskih in socialnih nazorih na Slovenskem v 19. stoletju*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Vodopivec, Peter, 2006b: Ruski »mir«, južnoslovanska zadruga in slovenski liberalci. *Prispevki za novejšo zgodovino* 46/1. 65–78.
- Zajc, Marko, 2018: Časopis Slovenski narod in slovensko jugoslovanstvo pred Jugoslavijo. *Teorija in praksa* 55/4. 864–881.

The Political Activities of Josip Jurčič, When “Politics Ties the Mind and Hands”

Drawing from a variety of sources, the article sheds light on the political activities of Josip Jurčič, especially in the 1870s, a decade marked by disagreement between the Young Slovenians and the national conservatives known as the Old Slovenians, and intensive pressure on the Slovenian camp from the German liberal government in Vienna. In this particular period, Josip Jurčič became one of the main representatives of Slovenian political life in Ljubljana and, by holding several important political functions, took on a great deal of responsibility for the future of the Slovenian camp. As one of key representatives of the Young Slovenians, he also dealt with idea of Slavic reciprocity and above all with Yugoslavism. All of this contributed to politics becoming one his central preoccupations. The fact that his literary work was undertaken on the margins of his other activities was part of the image of the national worker.

Keywords: Yugoslavism, nineteenth century, Germans, national movements, Slavic reciprocity